

בבית המשפט העליון

רע"א 5027/09

בפני : כבוד השופט מ' נאור
כבוד השופט א' רובינשטיין
כבוד השופט י' דנציגר

המבקשת : פלונית

נ ג ד

המשיבים : 1. משרד המשפטים
2. פלוני

מבקש להצטרף : מכון קונקורד לחקר קליטת המשפט הבינלאומי
בישראל

תאריך הישיבה : בקשת רשות ערעור על פסק דינו של בית המשפט
המחוזי בתל אביב (השופט שטופמן) מיום 31.3.09
בתיק 1167/08
ד' בסיון תש"ע (17.05.10)

בשם המבקשת : עו"ד סוזן וייס ; עו"ד יפעת פרנקנבורג ; עו"ד עדי רז

בשם המשיבה 1 : עו"ד אביה גולדין-טשיל

בשם המשיב 2 : בעצמו

בשם המבקש להצטרף : עו"ד אבינעם כהן ; עו"ד פרופ' פרנסס רדאי

פסק דין

השופט א' רובינשטיין:

א. בקשת רשות ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בתל אביב (השופט שטופמן) מיום 31.3.09 בתיק 1167/08, בו נדחה ערעור המבקשת על החלטת בית המשפט לענייני משפחה (השופט גייפמן) מיום 27.1.08 בתיק תמ"ש 43840/07. עניינם של ההליכים, סיווגה לצרכי אגרה של תביעת נזיקין של מסורבת גט התובעת את בעלה, או בעלה לשעבר, לפיצוי בגין המרורים שהשביע אותה.

ב. ביום 18.9.07 הגישה המבקשת לבית המשפט לענייני משפחה תביעה בסך 4,650,000 ₪ נגד בעלה לשעבר (המשיב 2) ונגד מדינת ישראל. כתב התביעה מגולל מסכת עובדתית קשה ובה דרך ייסורים שעברה המבקשת מן המועד בו ביקשה לראשונה להתגרש מבעלה (1976) ועד להתרתה הסופית להינשא (בשנת 2006). כלפי הבעל נטען, בין היתר, כי פגע בזכות המבקשת לאוטונומיה, בזכותה להתגרש ולהינשא מחדש, ובזכותה ליהנות מיחסי אישות. כלפי המדינה נטען, כי היא אחראית להתנהלות רשלנית של דייני בית הדין הרבני לאורך השנים.

ג. נאמר כאן, כי אין זו התביעה הראשונה המוגשת (למצער כלפי בעלים) בגין "סרבנות גט" והתעללות ארוכת שנים (ראו ב' שמואלי, "פיצוי נזיקי למסורבות גט" המשפט י"ב (תשס"ז) 285-342; לסקירה עדכנית ראו גם תמ"ש (משפחה ירושלים) 21162/07 פלוני נ' פלונית (לא פורסם) פסקה 43). אכן, ניתן בנקל להזדהות עם הפגיעות הקשות (מסוגים שונים) העומדות ביסוד תביעות מסוג זה (ראו בין היתר בג"צ 6751/04 מ' ס' נ' בית הדין הרבני הגדול לערעורים, פ"ד נט(4) 817, 843-858) בלא שנביע כמובן דעה בתיק הספציפי דנא - אך נציין גם, כי למיטב ידיעתנו עילת התביעה המהותית טרם התבררה בבית משפט זה. ברם, עניינה של הבקשה שלפנינו אינו בטרקלין התביעה אלא בפרוזדור שלפניו - קרי, בשאלת סיווג התביעה לצרכי אגרה.

פסקי הדין הקודמים

ד. לשיטת בית המשפט לענייני משפחה (בהחלטה קצרה מיום 23.1.08), המדובר בתביעה לסכום כסף קצוב, ולפיכך לפי סעיף 1 לתוספת הראשונה לתקנות בית המשפט לענייני משפחה (אגרות), תשנ"ו - 1995 (להלן תקנות בית המשפט למשפחה (אגרות)) שיעור האגרה בגינה הוא "1% מהסכום הנתבע כערכו ולא פחות מ-432 [₪]". קביעה זו אושרה, בפסק דין מנומק, בבית המשפט המחוזי.

ה. בית המשפט המחוזי דחה את טענת המבקשת, לפיה בבתי המשפט הרגילים (שם חלות תקנות בתי המשפט (אגרות), תשס"ז - 2007 - להלן תקנות בתי המשפט (אגרות)) היתה מסווגת התביעה כתביעה "לפיצויים בשל נזקי גוף" (לפי תקנה 5) ולא כתביעה לסכום קצוב (לפי תקנה 6). בהסתמך על האמור בעניין מנסור (רע"א 5237/06 מדינת ישראל-הנהלת בתי המשפט נ' מנסור (לא פורסם)) נקבע, כי "סיווגה של תביעת

נזק, לעניין תקנות האגרות, ייעשה בראש וראשונה בהסתמך על העובדות, על עילות הנזק ועל ראשי הנזק כפי שאלה נטענים בכתב התביעה" - ונאמר, כי בענייננו אין כתב התביעה מתייחס לנזקים שמקורם "בפגיעה שנעשתה בגוף המערערת ובפגיעה נפשית שבאה בעקבותיה" (עמ' 6). עוד הוטעם, כי בניגוד לתקנות בתי המשפט (אגרות), תקנות בית המשפט למשפחה (אגרות) אינן מבחינות בין תביעות בגין נזקי גוף לתביעות לסכום קצוב - ולפיכך "קל וחומר" (שם) שיש לסווג את התביעה כתביעה לסכום קצוב.

ו. עוד קבע בית המשפט המחוזי, כי לא הוצגו "טעם או תימוכין" לסיווג התביעה כתביעה "בענייני רכוש שאינה לסכום כסף קצוב" (אשר שיעור האגרה בגינה הוא 2,568 ₪), או כתביעה לפי החוק למניעת אלימות במשפחה, תשנ"א - 1991 (לגביה נקבע פטור מאגרה בתקנה 7(1)) - שכן עניינו של חוק אחרון זה במתן צווי הגנה, ולא בתביעות נזיקין. ולבסוף, נפסק כי המבקשת לא ביססה את טענתה לגבי מצב כלכלי קשה המצדיק פטור מאגרה.

עמדת המבקשת

ז. לשיטת המבקשת, אין תביעתה באה בגדרי "תביעה לסכום כסף קצוב". ראשית חוזרת המבקשת על הטענה, כי בבתי המשפט הרגילים היתה התביעה מסווגת כתביעה "לפיצויים בשל נזקי גוף" שכן ביסודה נזק נפשי כבד - ולפיכך אין לסווגה, גם בבית המשפט לענייני משפחה, כתביעה לסכום קצוב; ובהעדר קטגוריה של נזקי גוף בתקנות בית המשפט למשפחה (אגרות) יש לסווג את התביעה בחלופה השיורית "כל תביעה אחרת". שנית נטען, כי אף לגופו של עניין "נזק בגין סרבנות גט אינו נזק שאפשר לכמת בצורה מדויקת וברורה" (סעיף 10.1 לבקשה), ואף שבסופו של דבר נדרשות תובעות לנקוב בסכום התביעה - במהות אין מדובר בתביעה כספית לסכום קצוב.

ח. לחלופין נטען, כי יש לסווג את התביעה כתביעה לפי החוק למניעת אלימות במשפחה, לגביה קובעת תקנה 7(1) פטור מאגרה. הוזכר, כי לפי סעיף 3(3) לחוק זה מוסמך בית המשפט ליתן צו הגנה כלפי אדם אשר "התעלל בבן משפחתו התעללות נפשית מתמשכת, או התנהג באופן שאינו מאפשר לבן משפחתו ניהול סביר ותקין של חייו" - וכי תיאור זה הולם את נסיבות המקרה שלפנינו. לחלופי חילופין נטען, כי יש לסווג את התביעה כתביעה "בענייני רכוש שאינה לסכום כסף קצוב" - "שהרי אי אפשר לכמת כלל את הנזק, והוא מבוסס על אומדנא בלבד".

ט. נטען, כי סיווג התביעה כתביעה לסכום קצוב גורר אחריו אגרה בשיעור גבוה יותר, ומציב מכשול בפני נשים מתביעה בגין נזקים עצומים וחמורים שנגרמו להן - תוך פגיעה בזכות הגישה לערכאות שהיא נעלה "על כל זכות יסוד" (ע"א 733/95 ארפל אלומיניום בע"מ נ' קליל תעשיות בע"מ, פ"ד נא(3) 577, 629). הוזכרו הזהירות שיש לנקוט בקביעת האיוון בין זכויות חוקתיות, כגון קניין ושיוון, לבין החיוב באגרה (בש"א 4248/08 מקמלאן נ' מקמילן (לא פורסם)), והגישה הליברלית הראויה בפירוש דיני האגרות (בש"א 457/01 קרליץ נ' פקיד הבחירות לעיריית ב"ש, פ"ד נה(3) 869).

עמדת המשיבים

י. לשיטת המדינה, "עם כל ההבנה והאמפתיה לקשיים והסבל הנטענים בכתב התביעה" אין מקום ליתן רשות ערעור בגלגול שלישי, ואף לגופו של עניין אין עילה להתערב בהכרעת בתי המשפט הקודמים. בין היתר נטען, כי מבחינה מהותית תביעות בשל נזקי גוף הן סוג מיוחד של תביעות לסכום קצוב, אלא שבהקשרים מסוימים (שתקנות בית המשפט למשפחה (אגרות) אינן אחד מהם) נקבעו לגביהן הוראות מיוחדות (דוגמת הפטור מהחובה לפרש את סכום התביעה בתקנה 16(ג) לתקנות סדר הדין האזרחי, תשמ"ד - 1984; או שיעור האגרה השונה בתקנות בתי המשפט (אגרות)). הוטעם, כי בתקנות בית המשפט למשפחה (אגרות) לא נקבעה הוראה המבחינה בין תביעות בגין נזקי גוף לתביעות אחרות לסכום קצוב - ולפיכך, אף אם היתה התביעה מסווגת בבתי המשפט הרגילים כתביעה בגין נזקי גוף, אין לכך משמעות בבית משפט לענייני משפחה. ועם זאת נטען, כי צדק בית המשפט המחוזי בקבעו, כי לפי הלכת מנסור גם בבתי המשפט הרגילים לא היתה התביעה מסווגת כתביעה לפיצויים בגין נזקי גוף, שכן אין המבקשת טוענת שנגרם לה ליקוי (במובן של נכות) נפשי או שכלי.

י"א. נטען איפוא מטעם המדינה, כי אין הצדקה לפנות לקטגוריה השיוורית של "כל תביעה אחרת". כן נטען, כי אין תחולה לפטור שעניינו תביעות לפי החוק למניעת אלימות במשפחה, כיון שכתב התביעה אינו כולל סעדים מכוח חוק זה. אשר לפטור בגין מצב כלכלי, נטען כי סוגיה זו נבחנה בנידון דידן בשתי ערכאות, כי אין מקום ליתן בעניינה רשות ערעור - וכי לגופו של עניין, המסמכים שצורפו לבקשה לפטור מאגרה אינם עדכניים עוד.

י"ב. המשיב 2 טוען, כי למעשה מדובר בגלגול רביעי (שכן הבקשה לפטור מאגרה נדחתה תחילה על ידי רשמת בית המשפט לענייני משפחה), וכי "פיצויים הנתבעים

בשל 'עגמת נפש', 'צער', 'השפלה', 'ביזוי' וכיוצא באלה הנגרמים לאדם כתוצאה מעוולה נטענת שעול בו פלוני, ואשר לא גרמה לניזוק לליקוי או נכות בגופו או בנפשו, אינם באים בגדרם של פיצויים הנתבעים בשל 'נזק גוף' (עניין מנסור פסקה 7) - ולפיכך, גם בבתי המשפט הרגילים מדובר בתביעה רגילה לסכום קצוב. עוד נטען, בקצרה, לגופה של התביעה ולחוסר תום לב מצד המבקשת (הן לאורך שנות ההתדיינות, והן בניהול ההליך הנוכחי). ולבסוף, נטען כי לא בכדי נדחתה הבקשה לפטור מאגרה על רקע כלכלי, כיון שבשלוש השנים שקדמו להגשת התביעה קיבלה המבקשת מהמשיב (באמצעות ההוצאה לפועל) סכום כולל של 197,097 ₪, וכי ברשותה נכס מקרקעין, קרן השתלמות ומכונת חדישה.

בקשת הצטרפות וטענות הצדדים בדיון

י"ג. ביום 29.11.09 הגיש "מכון קונקורד לחקר קליטת המשפט הבינלאומי בישראל" בקשה להצטרף כידיד בית המשפט. בתמצית נטען, כי המרכז פועל "לקליטת נורמות מן המשפט הבינלאומי בדין הישראלי", כי מדינת ישראל חתומה על אמנות בינלאומיות המחייבות אותה לכבד את השוויון בין המינים, כי "דיני הנישואין והגירושין בישראל ואופני יישומם על ידי בתי הדין הרבניים מובילים להפרת חובותיה של המדינה במישור הבינלאומי" - וכי פסקי הדין הקודמים מטילים, באמצעות האגרה, מגבלה חמורה על כלי אפקטיבי לשינוי מצב זה. ביום 2.12.09 נקבע (על ידי חברי השופט דנציגר) כי התיק יישמע בפני הרכב, אשר יכריע גם בבקשת הצטרפות.

י"ד. בדיון (ביום 17.5.10) טענה באת כוח המבקשת (עו"ד וייס), כי מתחילה היו תביעות מסוגה של התביעה שלפנינו מוגשות ללא סכום פיצוי קצוב - אלא שבת המשפט דרשו נקיבת סכום. נטען, כי התביעה הוגשה בהתאם לנוסחת הפיצוי שהתקבלה בעניין כ.ש. (תמ"ש (משפחה ירושלים) 19270/03 כ.ש. נ' כ.פ. (לא פורסם)), 200,000 ₪ לשנה - ואין בכך כדי לשנות מאופיין האמיתי של התביעות, שביסודן נזק לא מוחשי. עוד נטען, כי שלילת חירותה של אשה לקיים יחסי מין ולחיות כרצונה היא אלימות במשפחה. ולבסוף נטען, כי מצבה הכלכלי של המבקשת קשה - אך אומר כאן, כי בדין העירה ראש ההרכב, שאם כך הוא, זכאית המבקשת לפטור מאגרה על רקע כלכלי על פי התקנות, אך בזאת אין מקום כשלעצמו לדיון בגלגול שלישי. באת כוח המדינה (עו"ד גולדין-טשיל) ציינה, כי לפי מבחני הפסיקה אין מדובר בתביעה לנזקי גוף, כי קיימת מגמה לתיקון תקנות האגרה בבתי המשפט לענייני משפחה - וכי על אף האמפתיה אי אפשר לסווג את התביעה באופן שונה ממהותה האמיתית. בא כוח מכון קונקורד (עו"ד כהן) טען, כי הנזק דנא קרוב להיות נזק גוף, וכי לכך ביסוס במשפט

הבינלאומי. משיב 2 לא נכח בדיון, ובהודעה מאוחרת (מיום 24.5.10) התנצל על איחורו, הכחיש חלק מטענותיה העובדתיות של באת כוח המבקשת (אך בהעדר תגובה לא נידרש לכך), והפנה לתגובתו הכתובה.

דיון והכרעה

ט"ו. לאחר העיון אציע לחברי להיעתר לבקשה וליתן רשות ערעור - בעיקר נוכח השאלות המשפטיות בדבר היחס בין אפשרויות הסיווג בתקנות בתי המשפט (אגרות) לבין אפשרויות הסיווג בתקנות בית המשפט למשפחה (אגרות); לדון בבקשה כבערעור, אך לא להיעתר לערעור לגופו. הרקע העובדתי הנטען בכתב התביעה אכן קשה מאוד. מבלי להביע כל דעה באשר להכרעה הראויה בתיק הקונקרטי, עגינות חיה היא תופעה עצובה ומוכרת – אך השאלה אם יש למבקשת עילת תביעה בעניין זה אינה מונחת לפתחנו, ויומה יבוא במסגרת התביעה העיקרית. בכל הנוגע לשאלת הסיווג לצרכי אגרה, סבורני כי צדקו בתי המשפט הקודמים בסווגם את התביעה כתביעה לסכום כסף קצוב. עוד נאמר, כי בנסיבות לא מצאנו מקום להיעתר לבקשת ההצטרפות של מכון קונקורד, אם כי עמדתו הכתובה היתה מונחת לפנינו, ואת דברי בא כוחו שמענו בקשב. והערה אחרונה בטרם נפנה לדיון גופו, חבל שבאות כוחה של המבקשת - אשר כנטען עמדו מאחורי חלק ניכר מתביעות הנזיקין שהוגשו בגין סרבנות גט - לא הציגו בפנינו נתונים בדבר שיעור האגרה ששולם בתיקים אחרים, משל היה תיק זה הראשון מסוגו.

ט"ז. על מנת לבחון את אפשרויות הסיווג השונות שלגביהן נחלקו הצדדים להליך, נציג את התשתית הנורמטיבית. תקנה 2(א) לתקנות בית המשפט לעניני משפחה (אגרות), תשנ"ו - 1995 קובעת:

"לא יזקק בית משפט לכל הליך, אלא אם כן שולמה בעד ההליך האגרה הקבועה בתוספת הראשונה ואגרת הפרוטוקול הקבועה בתוספת השניה... זולת אם מביא ההליך פטור מתשלום האגרה".

זהו איפוא העיקרון. התוספת הראשונה, בחלופות הרלבנטיות לדיון דנא, מורה:

בשקלים חדשים

1	תביעה לסכום כסף קצוב.	1%	מהסכום
	הנתבע כערכו ולא		
	פחות מ-432		

2 כל תביעה בענייני רכוש 2,586
שאינה לסכום כסף קצוב,
לרבות תביעה לאיזון
משאבים, לפירוק שיתוף,
לפסק דין הצהרתי בענייני
רכוש ולמתן חשבונות, יהיו
מספר הסעדים ומספר פריטי
הרכוש אשר יהיו.

....
6 כל תביעה אחרת לרבות 432
אישור הסכם כאשר אין
תביעה תלויה ועומדת בעניין
או ערעור בבית המשפט
לענייני משפחה.

י"ז. כתב התביעה שלפנינו כולל "תביעה לסכום כסף קצוב" - היינו 4,650,000 ₪, ולפיכך צדקו בתי המשפט הקודמים בקבעם כי בירורה מותנה בתשלום אגרה בסך "1% מהסכום הנתבע כערכו ולא פחות מ-432 [₪]". בין אם סכום זה נתבע בגין נזק כלכלי, ובין אם בגין נזק שאינו מוחשי (ובתביעה דנא ישנם ראשי נזק משני הסוגים), אין בכך כדי לשנות מן העובדה, שהתביעה היא "לסכום כסף קצוב".

י"ח. אכן, אילו היתה התביעה מוגשת בבתי המשפט הרגילים היו חלות תקנות בתי המשפט (אגרות), ואז - גם בתביעות לסכום כסף קצוב - היה צורך לבחון אם היא תביעה לפיצויים בגין נזקי גוף אם לאו. אילו נקבע, כי מדובר בתביעת פיצויים בגין נזקי גוף, היו חלים ההסדרים הייחודיים המוסדרים בתקנות בתי המשפט (אגרות). ברם, הבחנה כאמור אינה קיימת בבתי המשפט לענייני משפחה.

י"ט. זאת ועוד, דומני (אם כי אין בנסיבות אין צורך להכריע בסוגיה, כיון שבתקנות החלות בבית המשפט לענייני משפחה עסקינן, ואין ההבחנה בין נזקי גוף לנזקים אחרים נכללת בהן), כי צדק בית המשפט המחוזי בקבעו, שגם לגופו של עניין קשה להלום ראיית התביעה דנא כתביעה בגין נזקי גוף. בעניין מנסור נקבע מפורשות (מפי השופט, - כיום נשיא - י' אלון) כי:

"פיצויים הנתבעים בשל 'עוגמת נפש', 'צער', 'השפלה', 'ביזוי' וכיוצא באלה הנגרמים לאדם כתוצאה מעוולה נטענת שעוול בו פלוני, ואשר לא גרמה לניזוק לליקוי או נכות בגופו או בנפשו, אינם באים בגדרם של פיצויים הנתבעים בשל 'נזק גוף'. שאם לא נאמר כן, נמצאנו הופכים רבים מנזקי הממון והרכוש ל'נזקי גוף'. זאת, בניגוד לפיצויים הנתבעים בשל כאב וסבל שנגרמו לניזוק כתוצאה מהנכות או הליקוי הגופני או הנפשי שנגרמו לו

במעשה העוולה - שאלה יבואו בגידרם של פיצויים
הנתבעים בשל נזק גוף.

טול לדוגמה ניזוק - או אפילו צד להסכם - שרכושו ירד
לטמיון עקב מעשה עוולה או הפרת הסכם, ולצד נזקו
הממוני, נגרמו לו סבל, עגמת נפש וצער שאין למעלה
מהם. האמנם סובלת לשון החוק ולשון בני אדם לסווג
צער ועגמת נפש אלה - גם אם קשים הם מנשוא - כ'נזקי
גוף' - ? - ברי שלא" (עניין מנסור, פסקה 7).

דומה כי אף בענייננו, הטענה שנגרמו למבקשת סבל נפשי ואף השפלה או ביזוי אינה
הופכת את תביעתה לתביעה בגין נזקי גוף, ככל שאין מדובר בנכות נפשית. אעז ואומר,
כי תיאור התביעה כנזק גוף במטרה להביא להפחתת האגרה המשולמת עם פתיחת
התיק, אף חוטא למהותה האמיתית ולטענות העקרוניות העומדות ביסודה.

כ. ולבסוף, יש לזכור כי גובה האגרות לפי תקנות בית המשפט למשפחה (אגרות)
נמוך ממקבילותיהן בתקנות בתי המשפט (אגרות). כך האגרה לתביעה לסכום קצוב
בבית המשפט למשפחה היא 1% מסכום התביעה, בעוד בבתי המשפט הרגילים עומדת
היא על 2.5% מסכום התביעה (בבתי המשפט המחוזיים קיימת תוספת של אחוז
מהסכום הנתבע בעבור כל סכום שמעל 21,565,431 ₪). יתכן שבכך יש גם משום
מענה מסוים לטענות המבקשת, בדבר ההפליה "בין תובעי נזקי גוף בבית המשפט
לענייני משפחה לעומת תובעי נזקי גוף בבתי המשפט הכלליים" (סעיף 11.4 לבקשה).
ובסופו של יום, אף שבבתי המשפט לענייני משפחה נדונות תביעות שביסודן סבל נפשי
ועגמת נפש, ככלל אין הם דנים בתביעות לנזקי גוף, בודאי לא כעניין שבשגרה, ודבר
זה עשוי להסביר אף הוא מדוע קטגוריית נזקי הגוף לא בא זכרה בתקנות בית המשפט
למשפחה (אגרות).

השלכות סיווג התביעה על זמינות התביעה לנשים עגונות

כ"א. המבקשת מתייחסת להשלכות סיווג התביעה כתביעה לסכום קצוב על עלות
ניהולה, וממילא על נגישותה לתובעות שאין ידן משגת (ודומה, כי גם על יכולת
השימוש בה ככלי לשינוי חברתי). ברם שיקול זה אינו מצדיק עיוות של ההגדרות
שבדין ובכתובים. הפתרון הספציפי במקרים של מצב כלכלי שאינו מאפשר את תשלום
האגרה מצוי במסגרת תקנה 9(ב) לתקנות בית המשפט למשפחה (אגרות) (מקבילתה
של תקנה 14 לתקנות בתי המשפט (אגרות)):

"ראה בית המשפט שאין ביכולתו של המבקש לשלם את האגרה, רשאי הוא לפוטרו מתשלום האגרה כולה או חלקה".

כ"ב. בבואנו לבחון האם לסווג את התביעה באופן חריג על מנת להקל על ניהולה, "יש לתת את הדעת לכך שהשיקול הסוציאלי זוכה לביטוי מוגדר במסגרת התקנות... מתקין התקנות ראה לנכון לתת ביטוי לשיקולים הסוציאליים במסגרת סעיפי הפטור מאגרה" (רע"א 10471/07 ישראלי נ' הפניקס הישראלי חברה לביטוח בע"מ (לא פורסם) - השופט גרוניס). בעניין ישראלי דחה בית משפט זה טענה, לפיה יש להתאים את סיווג התביעה לשיקולים סוציאליים בכל הנוגע לתביעות כספיות שביסודן נזק גופני:

"אינני סבור, כי תביעות בשל נזקי גוף הינן בעלות מאפיינים המצדיקים התערבות בקביעה זו והרחבה של השיקולים הסוציאליים גם לסעיפים הקובעים את עצם החבות באגרה" (עניין ישראלי).

וכך גם במקרים אחרים, "אין בתקנות כל בסיס לטענה לפיה ראוי לטפל בתביעות בגין נזקי גוף באופן שונה, בכל הנוגע לתשלום האגרה, מאופי הטיפול לו זוכות תביעות אחרות" (רע"א 1364/03 עזבון המנוח פנחס ליאור ז"ל נ' מדינת ישראל, פ"ד נז(3) 606, 610 - השופט, כתארו אז, ריבלין). וכזכור, תעריפי האגרות בבית המשפט לענייני משפחה ביסודם נמוכים יחסית.

כ"ג. עיקרון זה יפה גם בענייננו. קשה להלום הגדרתה של תביעה בשונה מפשוטן של התקנות, כדי ליתן ביטוי לשיקולים חברתיים כלליים, שהרי מחוקק המשנה בחר להתייחס אך לשיקול הסוציאלי הספציפי - וקבע לגביו הסדר נקודתי. ככל שידה של התובעת משגת, הכרעת המחוקק ומתקין התקנות היא, שעליה להשתתף "בעלות ההליך ובשירות המתקבל ממערכת המשפט" (ע"א 8974/04 פלוני נ' פלונית, פ"ד נט(4) 721, 724 - הרשם, כתארו אז, מרזל; ראו גם בג"צ 6490/04 צביח נ' מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית, פ"ד נט(3) 742). לעת הזאת, כל עוד לא חל שינוי מטעם המחוקק או מחוקק המשנה, לא הוגדר הרקע להגשת התביעה, קשה ככל שיהא ומעורר אהדה ככל שיהא, כפרמטר לסיווגה לענייני אגרה. זאת, מבלי להידרש לתכליות נוספות של החיוב באגרה (ראו לדוגמה ע"א 10537/03 מדינת ישראל (הנהלת בתי המשפט נ' יס-גד תעשיות לתשתית (1993) בע"מ, פ"ד נט(1) 642; רע"א 2623/02 סיס עיצוב ריהוט ציבורי בע"מ נ' בזק החברה הישראלית לתקשורת, פ"ד נז(1) 717).

הגבלת זכות הגישה לערכאות

כ"ד. אכן, זכות הגישה לערכאות היא יסוד מוסד בשיטתנו המשפטית (לשאלת מעמדה ראו, ש' לוי, תורת הפרוצדורה האזרחית: מבוא ועקרונות יסוד (מהדורה שניה, תשס"ח) עמוד 30 ואילך). פרשנות תקנות האגרות למיניהן צריך שתשים זאת לנגד עיניה, ועם זאת גם את השיקולים שהנחו את המחוקק ומחוקק המשנה להטיל אגרות. בעניין מנסור נזדמן לי לומר דברים, שדומני כי יפה כוחם גם כאן:

"במועדון הפרשני חבר גם השכל הישר. פרשנות ההגדרות שבתקנות האגרות צריך שתהא כזאת שתאזן - מזה - בין אינטרס ציבורי ופרטי שלא לנעול דלת בפני טובעים, ומתקיני התקנות סברו שנזקי גוף הם מן המכלול המצדיק גישה ליברלית כדי לאפשר לאדם שאין ידו משגת לתבוע את נזקיו במלואם; דבר זה הוא אחד הביטויים של זכות הגישה לערכאות בשיטתנו המשפטית (ראו רע"א 10498/06 מגדלי ישי נ' עיריית תל אביב (לא פורסם) פסקה ד(2) והאסמכתאות דשם; כן ראו ש' לוי, פרוצדורה אזרחית סדרי דין מיוחדים בבתי המשפט (תשס"ג), 4-5; ובין - מזה - אינטרס ציבורי חשוב אף הוא, שלא לאפשר שטף תביעות לא מוגבל בענין נזקי גוף בשעה שאין תקרה ואין אגרה על פי אחוזים אלא בסכום קבוע, ו'השמים הם הגבול', על כל המשתמע. ראו גם בהקשר שונה של רצון למנוע תביעות בסכום מופרז, דברי השופט גרוניס בע"א 10537/03 מדינת ישראל והנהלת בתי המשפט - המרכז לגביית קנסות, אגרות והוצאות נ' יש גד (טרם פורסם), וכן רע"א 1550/05 בונה הצפון נ' א.ב.ג.ל. (טרם פורסם). אותו איזון הוא אתגרנו... אוסיף, כי המדינה בנידון דידן חובשת הן את כובע הנתבעת והן את כובע גובת האגרות, שאף לגבי היא בעלת הדין, ועל כן טעונים הדברים התייחסות זהירה, מטבע הנסיבות ומבלי לפגוע ביושרתה; אך העיון שיכנעני, כי חשש זה אינו עולה לאמיתו בנידון דידן".

כ"ה. והנה, האפשרות ליתן פטור מלא או חלקי מאגרה למי שאין ידו משגת, מבטיחה את זכות הגישה לערכאות ומביאה לתוצאה מידתית - המאזנת בכל מקרה ומקרה בין החובה להשתתף בעלות ההליך לבין זכות הגישה. "האיזון בין זכות הגישה לבין המטרה של חובת תשלום האגרה נמצא בדמות הפטור מאגרה הניתן לבעלי הדין הזכאים לחסות בצילו, ומבטיח הוא כי חובת תשלום האגרה לא תהווה מחסום בפני הגשת תביעות" (רע"א 2146/04 מדינת ישראל נ' עזבון המנוח באסל נעים איברהים, פ"ד נח(5) 865, 868 - השופט גרוניס; ראו גם ש' לוי, פרוצדורה אזרחית: סדרי דין מיוחדים בבתי המשפט (תשס"ג) 5-6). ובמקום אחר נזדמן לי לומר, גם בהידרשות לנושא הזכות החוקתית:

"אין שערי בית המשפט ננעלים בפני בעל דין, שאין בידו לעמוד בתשלום האגרה. בעל דין כזה יכול שיזכה בפטור מתשלום האגרה - כולה או למצער חלקה - על פי המנגנון הקבוע... מנגנון זה נועד להשגת האיזון בין האינטרסים הציבוריים הנזכרים לבין זכותו של הפרט לפנות לערכאות" (רע"א 10498/06 מגדלי ישי חברה לבניין בע"מ - בפירוק נ' עיריית תל אביב - יפו (לא פורסם)).

באותו עניין נאמר עוד, כי במקרה של חוסר יכולת לשלם אגרה בגין תביעה המגלה עילה יינתן הפטור, ואז תהא "עלות מימונו של ניהול ההליך על הציבור בחינת 'אין ציבור עני' (שו"ת ישכיל עבדי (ר' עובדיה הדאיה, ירושלים, המאה הכ'), חלק א' - יורה דעה סימן כד)".

סיכום ועוללות

כ"ו. אשר לסיווג התביעה כתביעה "בענייני רכוש שאינה לסכום כסף קצוב", דומה כי אין לטענה על מה להישען, ועם כל רצונן הטוב של באות כוח המבקשת להיטיב עמה - גם לא היה מקום להעלותה. לא רק שהתביעה היא במובהק לסכום כסף קצוב, פשיטא שאין היא "בענייני רכוש". הוא הדין לסיווגה כתביעה לפי החוק למניעת אלימות במשפחה - שכן לא נדרשו סעדים לפי חוק זה, ולא בו מעוגנות עילות התביעה. מנהג עורכי דין הוא לא להניח טענה שלא תיטען ואבן שלא תיהפך, אך גם מן הגורן ומן היקב אין צורך להביא את כל פירותיהם.

כ"ז. אשר לפטור מאגרה בהתבסס על מצב כלכלי, סוגיה זו כמובן אינה מתאימה לבירור עובדתי נוסף בגלגול שלישי (רע"א 8970/07 הגות הספר היהודי 1995 בע"מ (בפירוק) נ' בנק המזרחי המאוחד בע"מ (לא פורסם); בע"מ 10600/08 פלוני נ' פלוני (לא פורסם)). יתר על כן, הנתונים המונחים בפנינו אינם עדכניים (הבקשה המקורית לפטור מאגרה על צרופותיה הוגשה בשנת 2007), ואף ספק אם מצביעים הם על מצב כלכלי שאינו מאפשר את תשלום האגרה או למצער חלקה. ככל שישנו שינוי נסיבות תוכל המבקשת לפנות לבית המשפט למשפחה לשם פטור - מלא או חלקי - מאגרה לפי תקנה 9 לתקנות בית המשפט למשפחה (אגרות). בנתון לכך אין בידינו להיעתר לערעור. בנסיבות אציע כי לא נעשה צו להוצאות.

כ"ח. בטרם אחתום דברי אזכיר, כי באת כוח המדינה ציינה שתקנות האגרות בבתי המשפט לענייני משפחה נבחנות במגמת תיקון, אף כי לא הותרה תקוות מיוחדות

בנידון דידן. בנושא זה יתכן איפוא דיאלוג בין באות כוח המבקשת לגורמי הממשל, במבט צופה פני עתיד החורג מערעור זה.

ש ו פ ט

השופטת מ' נאור:

אני מסכימה.

ש ו פ ט ת

השופט י' דנציגר:

אני מסכים.

ש ו פ ט

הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט א' רובינשטיין.

ניתן היום, כ' בסיון תש"ע (2.6.10).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט ת